

This question paper contains 7 printed pages]

Roll No.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

S. No. of Question Paper : 6369

Unique Paper Code : 213603

E

Name of the Paper : Modern Sanskrit Literature

Name of the Course : B.A. (Hons.) Sanskrit

Semester : VI

Duration : 3 Hours

Maximum Marks : 75

(Write your Roll No. on the top immediately on receipt of this question paper.)

(इस प्रश्न-पत्र के मिलते ही ऊपर दिए गए निर्धारित स्थान पर अपना अनुक्रमांक लिखिए ।)

Note : Unless otherwise required in a question, answers should be written in Sanskrit or in Hindi or in English; but the same medium should be used throughout the paper.

टिप्पणी : अन्यथा आवश्यक न होने पर इस प्रश्न-पत्र का उत्तर संस्कृत या हिन्दी या अंग्रेज़ी किसी एक भाषा में दीजिए; परन्तु सभी उत्तरों का माध्यम एक ही होना चाहिए ।

Answer all questions.

सभी प्रश्नों के उत्तर दीजिए ।

1. निम्नलिखित पद्यों का अनुवाद कीजिए :

3×3=9

Translate the following verses :

(क) स्वीकृतं गौणरूपेण कार्यमध्यापनात्मकम् ।

दलितोद्धारकं कार्यं मुख्येनाङ्गीकृतं प्रियम् ॥

P.T.O.

अथवा

(Or)

हिन्दूनां जातिभेदस्य विनाशाय कृतश्रमः ।

साफल्यं तत्र न प्राप्य भीमोऽयं व्यथितोऽभवत् ॥

(ख) अधिगत्य तु दूरदर्शनात् सकलं गुर्जरवृत्तमास्त मे !

सुतरां व्यथयाऽऽकुलं मनो द्रवितं चापि समन्ततोऽभवत् ॥

अथवा

(Or)

जनता क्षतविक्षता तदा गृहभङ्गोत्पतितोरुखण्डकैः ।

कृतचीत्कृतदारुणध्वनिरसहाया करुणां दशां गता ॥

(ग) वेदनायाः समीपे

शब्दाः न सन्ति

अतः

मौनमये रिक्तधनादेशपत्रे

वेदना हस्ताक्षरं करोति

अथवा

(Or)

वृक्षाः जले निमग्नाः

किन्तु

तृणं श्वासं निरुध्य

तरणं कृत्वा पारं गच्छति

2. निम्नलिखित पद्यों की व्याख्या कीजिए :

2×5=10

Explain the following verses :

(क) किमिदं कुत एतदिष्टकापतनं किं प्रलयः प्रवर्तते ?

इति सम्भ्रमसाध्वसाज्जनो जडतामेव तदोपपेदिवान् ॥

अथवा

(Or)

यदि दैवशात्कथञ्चन न हि मृत्योर्वशमेष ईयिवान् ।

प्रविखण्डनवेष्टितस्तदा मृतकल्पं स्वममन्यतैव सः ॥

(ख) तातस्याधित्यकासु प्रमुदितवदना कान्तिसान्निध्यतुष्ट्या

निद्रात्येषा मृडानी तुहिनविततिभिः प्रावृतेवासमन्तात् ॥

अथवा

(Or)

कृषकाणां श्रमिकाणां यूनां क्षुत्क्षामकण्ठनाम् ।

पृष्ठे जठरे शिरसि च भारतभवनं मया दृष्टम् ॥

3. पाठ्यक्रम में निर्धारित, चयनित पद्यों के आधार पर नागार्जुन के समसामयिक युगबोध की समीक्षा कीजिए ।

6

Critically examine Nagarjuna's understanding of contemporary time on the basis of his selected poems prescribed in the syllabus.

P.T.O.

अथवा

(Or)

'भीमशतकम्' के सामाजिक सन्देश का मूल्यांकन कीजिए ।

Evaluate the social message enshrined in 'Bhēcmashatakam'.

4. अधोलिखित गद्यांशों की सप्रसङ्ग व्याख्या कीजिए :

3×5=15

Explain the following passages, with a reference to their contexts :

(क) लोको हि रुप्यकस्य स्थाने पञ्चाशदेव पणान् दातुं यतते रिक्षाचालकेभ्यः । अयं पुनरनुन्मत्तोऽपि प्रतीपमाचरति ।

अथवा

(Or)

आकाशं परिदधे, वायून् पिबामि, आम्रकिसलयानि भुञ्जे, चालयामि च रिक्षाम् । स एष मे सेवायोगः ।

(ख) किं प्रमत्तशुनीव पितः पितः बुक्कसि ? अपेहि । न मया त्वमाकारिता । क्व वर्तते तेऽम्बा ?

अथवा

(Or)

मां नृशंसं दृष्ट्वैव गवयकिशोर्यं इवेमा इतस्ततः पलायाञ्चक्रुः । नाहमासां पिता भवितुमर्हामि । वागुरिकोऽस्मि, सर्वथा वागुरिकोऽस्मि ।

(ग) एष भगवान् मणिराकाशमण्डलस्य, चक्रवर्ती खेचरचक्रस्य, कुण्डलमाखण्डलदिशः, दीपको ब्रह्माण्डभाण्डस्य, प्रेयान् पुण्डरीकपटलस्य, शोकविमोकः कोकलोकस्य, अवलम्बो रोलम्बकदम्बस्य, सूत्रधारः सर्वव्यवहारस्य, इनश्च दिनस्य ।

अथवा

(Or)

भगवन् ! बद्धसिद्धासनैर्निरुद्धनिःश्वासैः प्रबोधितकुण्डलिनीकैर्विजितदशेन्द्रियैरनाहतनाद-
तन्तुमवलम्ब्याऽऽज्ञाचक्रं संस्पृष्य, चन्द्रमण्डलं भित्त्वा, तेजः पुञ्जमविगणय्य, सहस्रदलकमलस्यान्तः
प्रविश्य, परमात्मानं साक्षात्कृत्य, तत्रैव रममाणैर्मृत्युञ्जयैरानन्दमात्रस्वरूपैर्ध्यानावस्थितैर्भवादृशैर्न
ज्ञायते कालवेगः ।

'शिवराजविजयम्' में निरूपित भारत-दशा का वर्णन कीजिए ।

5

Describe the condition of India as depicted in 'Shivarajavijayam'.

अथवा

(Or)

'शतपर्विका' कथा में निहित सामाजिक सन्देश की समीक्षा कीजिए ।

Give an analysis of the social message conveyed through 'Shataparvika'.

निम्नलिखित पद्यों में से किन्हीं दो का अनुवाद कीजिए :

2×3=6

Translate any two of the following verses :

(क) राधे ते करुणाकटाक्षलहरी नीलाम्बुजस्पर्धिनी

कालिन्दी प्रतिभाति काऽपि विमला सम्पत्सुधावर्षणे ।

किं वा मौक्तिककान्तिपुञ्जजयिनी सारस्वतेयीच्छ्रया

किं वा कैरविणीरुचां मदरिपुर्भागीरथीसन्ततिः ॥

P.T.O.

(ख) गन्धाद्यां नवमल्लिकां मधुकरस्त्यक्त्वा गतो यूथिकां

दैवात्तां च विहाय चम्पकवनं पश्चात्सरोजं गतः ।

बद्धस्तत्र निशाकरेण विधिना क्रन्दत्यसौ मूढधीः

संतोषेण विना पराभवपदं प्राप्नोति मूढो जनः ॥

(ग) अविवेकहता बहुसाधनता

जननीतिपदे विपदे भविता ।

यदि मानवता भयभारनता

सकलाऽपि समाजकथाऽवसिता ॥

(घ) उच्छलिता एते नौकाग्रं ग्रसितुमिवोग्रा मीनाः ।

तव भुजदण्डपेशिकामीना आभ्यस्त्वधिकं पीनाः ॥

7. 'करुणाकटाक्षलहरी' अथवा 'कतमा कविता' काव्य की समीक्षा कीजिए ।

4

Give a review of either 'Karunākātākshalaharee' or 'Katamā Kavita'.

8. आधुनिक संस्कृत कविता के क्षेत्र में भारतेन्दु हरिश्चन्द्र अथवा राधावल्लभ त्रिपाठी के योगदान का मूल्यांकन कीजिए ।

5

Evaluate the contribution of either Bhartendu Harischandra or Radha Vallabh Tripathi to modern Sanskrit poetry.

9. आधुनिक संस्कृत साहित्य के प्रमुख गद्यकाव्यों अथवा महाकाव्यों का सर्वेक्षण प्रस्तुत कीजिए । 7

Present a survey of important Gadyakavyas or Mahakavyas of modern Sanskrit Literature.

10. निम्नलिखित में से किन्हीं दो पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए : 2×4=8

Write short notes on any two of the following :

(क) शिवराज्योदयम्

(ख) भाति मे भारतम्

(ग) संस्कृत-प्रतिभा

(घ) गाण्डीवम् ।